CROSS-OVER

DE INDIASE TROON VAN SIR FRANCIS CHILD

In 1976 kocht de afdeling Beeldhouwkunst en Kunstnijverheid van het Rijksmuseum een rijk gedecoreerde ebbenhouten koloniale armstoel met inlegwerk van ivoor, waaronder een dan nog onbekend familiewapen (afb. 1). De stoel was afkomstig uit Azië, vermoedelijk de Coromandelkust, Sri Lanka of Indonesië. Dit topstuk werd in 2006 voorlopig geselecteerd voor de permanente opstelling van de 17^e eeuw en meer specifiek de zaal 'De wereld overzee en mengculturen' van het Nieuwe Rijksmuseum.

Naar de betrekkingen tussen Azië en Europa op het gebied van handel, diplomatie, religie, cultuur en de wederzijdse culturele beïnvloeding is de laatste jaren veel wetenschappelijk onderzoek verricht. In de huidige geglobaliseerde wereld waarin steden worden bewoond door een zeer pluriforme bevolking spreekt een thema als wederzijdse culturele beïnvloeding een divers publiek aan. Het Rijksmuseum presenteerde in 2002 ter ere van het 400-jarige bestaan van de VOC de jubileumexpositie 'De Nederlandse ontmoeting met Azië, 1600-1950' waarin de achtergronden van meer dan 200 koloniale objecten nader werden toegelicht. Twee jaar later organiseerde het Victoria & Albert Museum in Londen de tentoonstelling 'Encounters. The meeting of Asia and Europe 1500-1800' waarin aan de hand van drie thema's: ontdekkingen, ontmoetingen en uitwisselingen de complexe relaties tussen Oost en West nader werden uitgediept.¹

Na de eerste ontdekkingsreizen aan het einde van de 15^e eeuw ontstond een levendig internationaal handelsverkeer, waarbij niet alleen specerijen, indigo, salpeter en thee vanuit het oosten naar het westen werden verscheept, maar ook op grote schaal luxegoederen als zijde, katoen, porselein, lakwerk en meubilair werden geïmporteerd. Dit resulteerde – en nog steeds tot op de dag van vandaag – in een wezenlijke verandering van de Westerse smaak, levensstijl en wooncultuur. Aziatische ambachtslui bleken zeer goed op de Westerse smaak te kunnen inspelen en pasten bijvoorbeeld Oosterse traditionele technieken toe op voor hen tot dusver onbekende Europese modellen.

Een gebruiksvoorwerp als de stoel was voor de komst van de Europeanen in Azië niet of nauwelijks in gebruik. Toen de Nederlanders aan het einde van de 16^e eeuw in de Indische archipel aankwamen, troffen ze in de woningen van de plaatselijke bevolking naast een slaapbank, een kist voor kleding en een incidenteel laag tafeltje nauwelijks meubilair aan. Indonesiërs zaten bij voorkeur op de grond. De stoel werd eerder gezien als troon en vooral gebruikt bij de uitvoering van belangrijke rituelen als een besnijdenis of bruiloft. Koloniale meubelen uit de 16^e, 17^e en 18^e eeuw werden dan ook voornamelijk vervaardigd voor de buitenlandse markt. Vooral in de 17^e eeuw waren de met uitbundig houtsnijwerk versierde ebbenhouten, barokke

Afbeelding 1 (links)
Armstoel, ebbenhout
ingelegd met ivoor,
h. 105 cm. India, 1680-
1689, Rijksmuseum,
inv. nr. BK-1976-79.

Afbeelding 2
(linksonder) Detail van
de armstoel. Een in
ovaal uitgesneden
familiewapen met een
schild opgebouwd uit
drie vogels met gesloten
vleugels en een met vijf
hermelijnsstaartjes beladen
geschulpte keper.
Boven de gesloten helm
bevindt zich een rijzen-
de vogel met in zijn
snavel een slang.

Afbeelding 3
Familiewapen De Pape.
Het schild bestaat uit
een hoge keper verge-
zeld met drie ooievaars,
Heraldische databank,
Centraal Bureau voor
Genealogie, Den Haag.

meubelen in het Westen zeer populair. In de 19^e eeuw belandde het koloniale meubel door de geleidelijke beïnvloeding van de Europese wooncultuur ook in het doorsnee Indische interieur.²

Voor het eerst in de geschiedenis van het Rijksmuseum worden in de geplande permanente opstelling van het *Nieuwe* Rijksmuseum objecten van kunst en geschiedenis gemengd en in chronologische volgorde aan de hand van de vaderlandse geschiedenis gepresenteerd. Om in aanmerking te komen voor een vaste plek in de presentatie 'De wereld overzee en mengculturen' was het noodzakelijk om nader onderzoek te verrichten naar de tot dusverre onbekende herkomst van deze koloniale armstoel.

Op de kuif van de stoel prijkte een belangrijk aanknopingspunt: een in ovaal uitgesneden familiewapen, opgebouwd uit drie vogels en een met vijf hermelijnsstaartjes beladen geschulpte keper (afb. 2). Rebecca Roskam schreef de stoel op basis van het familiewapen onder voorbehoud toe aan de Nederlandse predikant Nathaniël de Pape.³ Tussen 1664 en 1688 werkte deze dominee onder meer in Batavia en de twee belangrijkste Nederlandse handelsforten Negapatnam en Paleacatte aan de Coromandelukst in Zuidoost-India. De tijdspanne van het verblijf van De Pape aan de Coromandelukst sluit nauw aan bij de datering van koloniale meubelen van soortgelijke kwaliteit. Op basis van stilistische kenmerken worden deze veelal gedateerd tussen 1680 en 1720.⁴

Het familiewapen van De Pape wijkt echter op drie punten aanzienlijk af van het wapen op de koloniale armstoel (afb. 3). Het blazoën van De Pape bevat in plaats van een geschulpte keper een gewone keper en ook de vijf hermelijnsstaartjes ontbreken. Bovendien lijken de vogels op de koloniale stoel in het geheel niet op de ooievaars van het De Pape-wapen. Ze beschikken in ieder geval niet over de kenmerkende lange ooievaarsnek en poten. Deze overigens relatief kleine afwijking zou mogelijk veroorzaakt zijn door een vrije artistieke interpretatie of door de onbekendheid van de Aziatische vervaardiger met de Europese vogelsoort.

Het vervolgonderzoek leidde in eerste instantie naar de adellijke Schots-Nederlandse familie Quarles waarvan het hartschild van het samengestelde familiewapen bijna volledig overeenkwam met het wapen op de stoel (afb. 4). Naast de drie vogels bevatte het Quarles-schild wel vijf hermelijnstaartjes. De discrepantie zat ditmaal in de hoekige dwarsbalk in plaats van de gezochte geschulpte keper. Ook deze relatief kleine afwijking zou mogelijk voorkomen uit de artistieke vrijheid die de houtsnijder zich had gepermitteerd. Bovendien kwam als mogelijk opdrachtgever alleen Willem Quarles (1630-1688) in aanmerking, die reeds in 1670 zijn carrière als koopman in dienst van de VOC beëindigde.⁵

Nader onderzoek in het familiearchief bood helaas geen uitkomst. De aanwezige boedelbeschrijvingen waren te summier opgesteld om naar één specifieke stoel te kunnen leiden. Tussen algemene beschrijvingen als: 'vijf schilderijtjes in de voorkamer, zes stoelen met groene kussentjes in de eetzaal met goudleer, een Oost-Indische kist in de kleine achterkamer' werd geen nadere aanwijzing aangetroffen voor het bezit van deze imposante zetel.⁶

Door de opmerkelijke gelijkenis met het wapen van de uit Schotland afkomstige familie Quarles werd het onderzoek naar de potentiële opdrachtgever voortgezet in de College of Arms in Londen. Het overtuigende bewijsstuk werd uiteindelijk in het *Painter's Work Book for 1689 and 1699* gevonden waarin een familiewapen werd beschreven dat bestond uit een rood schild met daarop een geschulpte keper beladen met vijf zwarte hermelijnstaartjes tussen drie zilveren arenden met gesloten vleugels (afb. 5). Een zilveren arend met breed uitslaande vleugels met in zijn snavel een in natuurlijke kleuren uitgevoerde slang bekroont het schild. Deze opmerkelijk nauwkeurige beschrijving van het wapen op de koloniale armstoel bleek te behoren aan de puissant rijke Londense goudsmid en bankier Sir Francis Child (1641/2-1713) (afb. 6).⁷

Afbeelding 4 (links)
Familiewapen Quarles.
Het schild bestaat uit een hoekige dwarsbalk beladen met vijf hermelijnstaartjes vergezeld met drie vogels, College of Arms, Londen, MS.2G4/36.

Afbeelding 5 (midden)
Familiewapen Sir Francis Child. Het schild bestaat uit een geschulpte keper beladen met vijf hermelijnstaartjes vergezeld met drie arenden, College of Arms, Londen, Painter's Work Book H2, 108.

Afbeelding 6 (rechts)
Sir Francis Child (1641/2-1713) door een onbekende kunstenaar, *Oxford Dictionary of National Biography* (2004), p. 421.

Sir Francis Child

Geboren als zoon van een eenvoudige kleermaker uit Wiltshire maakte Francis Child razendsnel carrière door het van leerling-goudsmid tot zakenpartner en uiteindelijk tot schoonzoon van de gerenommeerde goudsmid Blanchard te schoppen. Na diens overlijden in 1681 nam Child de zaak over.

Met het uitgeven van bankpapieren tegen het in bewaring geven van goud- en zilverwerk stond Francis Child aan de basis van het moderne bankwezen in Engeland. De 'vader van het Engelse bankieren' importeerde bovendien ook diamanten uit India en had in 1690 op het hoogtepunt van zijn carrière voor meer dan £ 15.000 aan diamanten op voorraad. Ook investeerde hij als groot aandeelhouder in de Old East India Company en verhuurde hij juwelen voor speciale gelegenheden. Zo leverde hij in 1689 voor de kroning van de Nederlandse koning-stadhouder Willem III en diens Engelse vrouw Mary Stuart de juwelen. In datzelfde jaar – op 29 oktober 1689 – werd Child waarschijnlijk als dank voor bewezen diensten geridderd.⁸

Aan het einde van de 17^e eeuw vond tussen Engeland en Nederland op economisch, wetenschappelijk, cultureel, politiek en dynastiek gebied letterlijk een fusie plaats. Na de *Glorious Revolution* verplaatste veel kennis en economische activiteit zich van Amsterdam naar Londen, waardoor de Republiek uiteindelijk na 1688 zijn economische voorsprong op Engeland kwijt zou raken.⁹

Geld, politieke macht, familiebanden, cultuur en liefdadigheid liepen in het 17^e-eeuwse Londen net als in de Republiek naadloos in elkaar over. Sir Francis Child leidde het meest vooraanstaande bankiershuis van Londen Child & Co, bemoeide zich als *Whig MP* intensief met de politiek, leende in 1692 als lid van een triumviraat £ 50.000 aan de kroon ten behoeve van regeringszaken in Ierland, was betrokken bij de onderhandelingen van de Vrede van Rijswijk (1697), bekleedde verschillende bestuurlijke functies in de Goldsmiths Company en doneerde grote sommen geld aan Christ's Hospital. Kortom, zijn reputatie en positie groeiden aanzienlijk. In 1698 werd hij benoemd als *lord-mayor*, burgemeester van Londen, en daarmee bekleedde hij een van de meest belangrijke politieke posten in het vroegmoderne Engeland.

Zonder de financiering van de stad kon er geen oorlog worden gevoerd. Voor iedere Engelse koning was het duidelijk dat: 'City credit, City advances, City contracts and City influence provided the government with essential financial services even in times of peace'.¹⁰ De *lord-mayor* was zelfs zo belangrijk dat koning Charles II in 1671, tijdens het eerste stadhouderloze tijdperk, zijn 22-jarige neef Willem III niet met het door hem gewenste ceremonieel kon ontvangen. Volgens Charles II diende de jonge Prins van Oranje – ook al regeerde hij niet – tijdens een gezamenlijk diner in rang vòòr de Londense burgemeester te komen. Over de juiste tafelschikking werd uitvoerig gedebatteerd. De stad Londen accepteerde het koninklijke voorstel niet waarop de koning ontstemd weigerde het diner bij te wonen en de hele ontvangst uiteindelijk werd afgelast.¹¹

Bij de aanvaarding van zijn hoge ambt liet Sir Francis Child de traditionele *pageant*, een feestelijke processie met muziek, dans en drama in ere herstellen. Op zaterdag 29 oktober 1698 marcheerde het gezelschap van goudsmeden getooid met vanen, sjerpen en vaandels in alle kleuren van de regenboog en onder muzikale begeleiding van trommelaars, fluitisten en 36 trompettisten van de *Goldsmiths Hall* via de Three-Crane-Wharf per sloep naar Westminster. Na de eedaflegging voor de schatkistbewaarder werd Sir Francis Child in een klassieke optocht vermaakt en toegesproken. De beroemde toneelschrijver Elkanah Settle prees in zijn lofzang de nieuwe burgemeester uitbundig vanwege zijn oprechte geloof in het christendom

(lees: protestantisme) en stelde dat in tijden van nood de stad altijd op hem had kunnen rekenen. Zelfs op het moment dat geen enkele private noch publieke bank geld uitgaf, was Francis Child de enige die tot verbazing en jaloezie van het overige deel van de wereld nog voldoende liquiditeit bezat om krediet te verstrekken. Concluderend refereerde Settle aan Child's familiewapen dat met de zich verheffende zilveren arenden volgens de auteur al op profetische wijze de positieve karaktereigenschappen van Child had gesymboliseerd: "Your Lordship's Argent Eagles truly soared, whilst your Neighbours flagg'd and droop'd".¹²

De snelle sociale klimmer Sir Francis Child gebruikte zijn wapen en helmteken officieus en zelfs nog voordat hij een formele aanvraag indiende voor toekenning van een familiewapen. Pas op 28 januari 1700 werd hem door de 'King of Arms' een wapen toegekend. Dit nieuwe familieteken onderscheidde zich op een aantal punten van het oudere wapen. De drie arenden op het schild worden allemaal gekeeld met een hertogskroon. Het helmteken boven het geopende vizier van de helm bestaat uit een rijzende arend op een rots – eveneens gekeeld met een gouden hertogskroon – en in zijn bek een slang.

Echter, de helm boven het wapen op de koloniale armstoel is gesneden met een gesloten vizier wat het merkteken is van een *gentleman* (heer) of *esquire* (weledelgeboren heer). Zou Francis Child geridderd zijn op het moment dat de stoel werd vervaardigd dan zou de helm getoond zijn met een open vizier, het teken van een *knight* (ridder) of *baronet* (niet-adellijke persoon die het erfelijke predikaat *Sir* voor zijn naam voert). De aanwezigheid van een gesloten vizier duidt erop dat het familiewapen op het meubel vervaardigd werd (of dat de opdracht daartoe werd gegeven) voor 1689. Immers, na zijn verheffing in de adelstand wijzigde Child's wapen zodat we de koloniale armstoel nu met zekerheid kunnen dateren vóór 29 oktober 1689.¹³

Met vooruitziende blik gaf de voormalige leerling-goudsmid opdracht tot het vervaardigen van deze representatieve zetel. Zonder enig uitzicht op de belangrijke politieke functies die hij na 1690 zou gaan bekleden, bestelde Francis Child een *conversation piece* waarbij het imponeren van de toeschouwer voorop lijkt te staan. Oosterse en Westerse motieven smelten welhaast perfect samen. De symbolische zeenimfen op de kuif en het onderstel worden gecombineerd met armleuningen die worden gestut door Europese mensfiguren; de Oosterse florale motieven passen bij de barokke, zeer verfijnde opbouw van het meubel met het gebruik van halve kabelranden tussen de verschillende onderdelen. De vier stevige getorste poten met daartussen eveneens getordeerde sporten komen bij elkaar in de huizen, versierd met een ovaal met bloemmotief, gesneden in laagrelief. De voluutvormige armleuningen, en de kolommen van de hoge, iets terugleunende rugleuning zijn ingelegd met bloemen van ivoor. De rug wordt bekroond door virtuoos in hout gesneden arenden. Inderdaad, 'something to talk about'. Sir Francis Child ontpopte zich als een ware kunstliefhebber. Ten tijde van de onderhandelingen voor de Vrede van Rijswijk ter beëindiging van de Negenjarige Oorlog, reisde hij door de Republiek, Vlaanderen en Duitsland waar hij 37 schilderijen aankocht met daaronder werken van de hand van meesters als Rubens, Jordaens en Van Dyck. Zijn collectie hing in zijn stadhuis aan het meest prestigieuze plein van Londen waar hij een van de grootste huizen aan Lincoln's Inn Fields bewoonde. Daarnaast woonde hij in zijn landhuis Hollybush House in Fulham en bezat hij ontroerend goed in Castle Yard,

Duke's Court, Exeter Street, Palsgrave Court, Hemlock Court, Bedfordbury en the Strand. Een paar maanden voor zijn overlijden in 1713 bemachtigde Sir Francis Child het indrukwekkende landgoed Osterley Park.

In de speciale uitgave van de jaarlijkse 'Rich list' van de Sunday Times neemt Sir Francis Child op de historische lijst van de 'wealthiest 250 People in Britain since 1066' een respectabele 171^e plaats in.¹⁴ Zijn firma, de private bank Child & Co, werd voortgezet door generaties van nakomelingen en bevindt zich vandaag de dag – als onderdeel van de Royal Bank of Scotland – nog steeds in het monumentale kantoorgebouw aan Fleet Street. Zijn imposante Brits-Indiase troon staat niet te pronken in Osterley House of in een presentatie van het Victoria & Albert Museum, maar leidde een tot dusver anoniem bestaan in de collectie van het Nederlandse nationale museum voor kunst en geschiedenis. Dit object is wellicht niet op directe wijze verbonden met de Nederlandse geschiedenis, maar geeft indirect aan hoezeer er in de 17^e eeuw al sprake was van een internationaal wereldtoneel met vele ontmoetingen en uitwisselingen tussen Europa en Azië. Het blijft nog een verrassing of u dit bijzondere cross-over object zult aantreffen in de vernieuwde presentatie 17^e eeuw van het Nieuwe Rijksmuseum.

Noten

1. K. Zandvliet, *De Nederlandse ontmoeting met Azië, 1600-1950*, Amsterdam, 2002; A. Jackson en A. Jaffur, *Encounters; the meeting of Asia and Europe 1500-1800*, Londen, 2004.
2. J. Terwen-de Loos, *Het Nederlands koloniale meubel; studie over meubels in de voormalige Nederlandse koloniën Indonesië en Sri Lanka*, Franeker, 1985.
3. R. Roskam, 'Twee armstoelen: herkomst onbekend?', *Aziatische kunst* 34/3 (2004), pp. 64-69.
4. A. Jaffer (red.), *Furniture from British India and Ceylon; a catalogue of the collections in the Victoria and Albert Museum and the Peabody Essex Museum*, Londen, 2001, pp. 133-134; J. Veenendaal, *Furniture from Indonesia, Sri Lanka and India during the Dutch period*, Delft, 1985, pp. 56-58. Veenendaal benadrukt de grote stilistische overeenkomsten tussen deze stoel en de ebbenhouten Zuid-Indiase armstoel uit de collectie van de Engelse schrijver Horace Walpole.
5. *Nederland's Adelboek*, Den Haag, 1921, pp. 407-408.
6. Het Utrechts archief. Archief van de familie Quarles, 1607-1799, Toegangsnummer 1140: 4-15.
7. College of Arms, *Painters Work Book O2*, 104, 108.
8. Ph. Winterbottom, 'Child, Sir Francis, the elder (1641/2-1713)', *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford, 2004.
9. L. Jardine, *Going Dutch. How England plundered Holland's Glory*, Londen, 2008.
10. G. Stuart de Krey, *A fractured Society; the politics of London in the First Age of Party, 1688-1715*, Oxford, 1985, p. 2.
11. Jardine, *Op.cit.* (noot 9), pp. 350-351.
12. E. Settle, *Glory's resurrection: being the triumphs of London revived, for the inauguration of the Right Honourable Sir Francis Child, Kt. Lord Mayor of the city of London: containing the description (and also the sculptures) of the pageants, and the whole solemnity of the day: all set forth at the proper cost and charge of the honourable Company of Goldsmiths*, Londen, 1698.
13. College of Arms Grants 5, 21; Met dank aan Timothy Duke, Chester Herald van de College of Arms, Londen.
14. Ph. Beredford en W.P. Rubinstein, *The richest of the rich; the wealthiest 250 people in Britain since 1066*, Petersfield, 2007.